

IV.

Qville härad och pastorat.

Qville härad och pastorat, som utgöres af socknarne *Qville*, *Svenneby* och *Bottna* ¹⁾, stöter med sin vestra sida till hafvet, och omslutes i de andra väderstrecken af Tanums, Tunge och Sotenäs härader. Det bär otvifvelaktigt sitt namn af gården *Qville*, hvilken hos Sturleson kallas *Qvild* ²⁾. Sigillet föreställer ett träd. Häradets tingsställe är vid Rabbalshede, hvarest tingshusen äro uppförde af sten.

Orten är bergaktig och skoglös, samt äger för ögat ingenting behagligt. Gråa, nakna bergåsar, i en forntid afslipade af hafsvågorna, omsluta i ständig enformighet dalar af föga vidd, men af stor bördighet. Häradet, isynnerhet dess östra del, är på sätt och vis en högslätt, dock med vackra dalgångar; vid stranden hänga på flera ställen förfärliga klippbranter öfver djupet. I midten af pastoratet ligga de trespetsade *Örneskymtarne*, ett af länets högsta och besynnerligast formade berg, hvilket tjenar seglarne i Kattegat till landkänning. *Bottna*- eller *Örnkullen* uti *Bottna* socken, samt *Vetteberget* norr i *Qville* m. fl. äga ock betydlig höjd. I likhet med länets öfriga kust saknar *Qville* betydligare insjöar. *Fidje*-, *Stufängs*-, *Rörkärrs*-, *Berge*- och *Skogbyvattnen*, af hvilka det sistnämnda är beläget i *Bottna*, och de öfriga i *Qville* socken, samt *Klefsjön* på gränsen mot *Svarteborg*, äro alla obetydliga.

Uti den stora skärgård, som tillhör detta pastorat, gifves blott en enda större ö, *Hamburgö* (egentl. *Hornborgö*), hvilkens areal är 1/16 kvadratmil. Den är nära en half mil lång, och skild från fasta landet genom ett smalt sund, fordom kalladt *Hornborusund*. 4 hela hemman äro belägna på densamma. *N. Hvalö*, *Kalfö*, *Jakobsö* och den vackra *Hjerterön*, som hvardera äro i jordeboken uppförda för

¹⁾ Hvertill i äldre tider kom *Vrems* («*Roeims*») socken.

B.

²⁾ Det var på denna gård, som *Sigurd Slembidiakn* lät upphänga länsherren *Finn Sauda-Ulfsson*, som derstädes indref skatt (omkring år 1138).

1/4 mantal, äro dernäst de största. Många af de andra holmarne äro dock bebodda. Omkring halfannan mil ifrån landet ligga i öppna hafvet *Väderöarne*, en samling af ett par hundra klippor och blindskär, på hvilka så många rika laddningar gått förlorade, och så många tusende menniskolif blifvit spillda! Sedan fyren på den härifrån icke så aflägsna *Sälö*, och sedan på *Hällö*, tändes, tima dock skeppsbrott¹ här mer sällan och komma nog att bli än sällsyntare eller måhända alldeles upphöra sedan beslut blifvit fattadt om uppförande af en egen fyr härstädes på holmen *Väderö-Bod* ¹). Några af dessa klippor bebos af lotsar ²). Ibland de vikar, som inskära på stranden af *Qville*, äro *Joredfjorden* söder om *Fjellbacka*, samt *Bottnafjorden*, som till en del bildar gränsen mot *Sotenäs*, de största. Isynnerhet den förra är vid sin inre ända starkt uppgrundad, och lofvar att i tidens längd blifva förvandlad till ett fast land.

Välmågan är högst ojemnt fördelad, och man kan säga, att fattigdomen är rådande. Uti annexsocknarne *Svenneby* och *Bottna* står folket sig bäst, emedan det derstädes är ordentligast. Jordbruket är hufvudnäring, men här idkas också ett stort fiske. Det är just utanför kusten af *Qville*, och synnerligast omkring *Fjellbacka*, som sillfisket sedan 1808 blifvit fördelaktigast drifvet. Sillen går här årligen till om höst och vinter, och hushållade man dermed på ett förnuftigt sätt, skulle oemotsägligt storsillsstimmarne blifva både permanenta och rikare än nu. Sill- äfvensom makrillfisket sysselsätter såsom en binäring hufvudsakligast den jordbrukande befolkningen på stranden. De egentliga fiskarena, eller inbyggarna på de många usla fisklägen här finnas, idka mest hummerfiske och ostrontägt, samt småfiske. Isynnerhet drifves det förra till stor betydenhet vid *Väderöarne*.

Äldre namn på gårdar i *Kvilda*, *Roeims* (*Vrems*), *Botna* och *Sveinaboejar* *Soknir*: *Fitjar* (*Fitje*), *Sólheimar* (*Solhem*), *Dalir* (*Dale*), *Söfskinn* (*Söbskin*), *Ránsvaðsheiðr* (*Rabbalshede*), *Stafboer* (*Staby*), *Grind* (*Grind*), *Teigrinn* (*Tegen*), *Eyvindarruð* (*Efvenröd*), *Dofaland* (*Dafveland*), *Hjálpasteinn* (*Hjelpesten*), *Heidr* (*Hede*), *Lyk-*

¹) Se 1 Del. sid. 205. Den dumma anm. nederst på samma sida, härrörande från förväxling af *Väderöarne* med *Kosteröarne*, torde den benägne läsaren välvilligt öfverse.

B.

²) Vid storm stiger vattnet stundom så högt på dessa öar, att de på dem boende måste taga sin tillflykt till bergshöjderna.

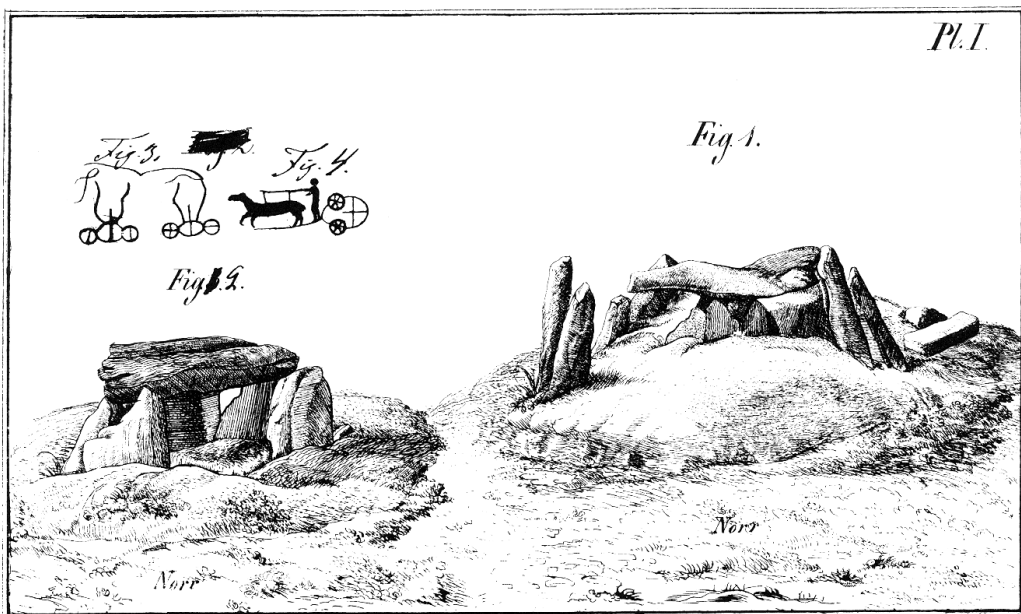

Fig. 1 föreställer ett Dyrehus av ovanlig struktur, beläget vid gården Wrångestad i Kville härad. Fig. 2 Ett Dyrehus vid gården Massleberg i Skee socken. Fig. 3. Två hällristningar på Stångenäs föreställande vagnar. (Fig. 4. En dylik från Kivikmonumentet).

kja (Lycke), Bergboer (Bärby), Brekka (Bräcke), Skiðastaðir (Ski-stad), Auðsmál (Ödsmål), Leirusteinn (Lersten), Smíðsruð (Smed-seröd), Sunddalr (Sundal), Typtir (Tyfta), Valabýr (Valeby), Jóra (Jored), Skeiðbrekka (Skibräcke), Eiðsteinn i Eiðsteinafjórðungur (Edsten), Kálfskinn (Kalfskin), Thveitin (Tvetane), Humlakjör (Humlekärr), Thorparnir (Torpane), Auðnin (Yttene), Thórisboer (Torsbo), Eid (Ejde), Vatnsvík (Vassvik), Kerrabýr (Kärraby), Ljóski (Löska), Solbrekka (Solbräcke), Theklubúðir (Teklebo), Ruangstaðir (Vrångestad), Gullhaugar (Gullö).

Qville socken,

belägen norr i häradet, innefattar nära $\frac{4}{5}$ af dess jordvidd, eller omkring 34,800 tunnland. Oförmedlade hemmantal 151. Förmedl. 128 $\frac{1}{2}$, deraf 24 $\frac{1}{4}$ fräse, 21 $\frac{3}{4}$ krono och resten skatte. Folknummern är 6,523. (1840 var den 5,391, ökad på 38 år med 2,047). Jordmånen är lera och mulljord. Isynnerhet i trakten af Fjellbacka är lera styf och bördig. Den svagaste jordmånen är på höjderna i socknens nordöstra del, hvarest finnes mycken sand. Hemmanen äro inskränkta till ägo-vidden, men mycket uppodlade. Medelutsädet omkr. 25 tunnor. Hufvudsädet hafre och blandsäd. Råg och korn säs icke obetydligt. Af vårsäden kan afkastningen beräknas till 6:te kornet. Poderväxter hafva begynt att odlas. Betesmarkerna äro knappa, men strandhemmanen hafva i detta fall god nytta af holmarne i skärgården. Endast i bergstrakten omkring Fogelkärr, samt i nordöstra gränsen och på Stora Vrem finnes någon barrskog, och de enda gårdar, som hafva någon löfskog, äro *St. Vrem*, *Österöd*, *Hakeröd*, *Hekullen*, *Borgane*, *Valeby* och *Kallsäng*. Torfmossarne äro redan till största delen medtagna. Skälsandsbankar finnas flerstädes, isynnerhet omkring Fjellbacka ¹⁾, vid *Trättestad*, på *Hög Edsten* och *Vrem*, samt hafva begynt att användas på jordbruket. Här märkas:

Fiskläget *Fjellbacka*, beläget på hemmanet *Lerstens* mark, till hvilket det ock erlägger grundränta, är det lifligaste af alla länets fisklägen. Det äger en god hamn, samt drifver en den

¹⁾ I en sådan vid Fjellbacka fann en ung gosse ett huggjernsformigt stenredskap af lerskiffer, som nu förvaras å Göteborgs museum, och jag sjelf fann vid samma tillfälle en jernbit djupare ned i högen, som bestod af inemot 50 olika snäckspecies.

starkaste handel med kringliggande häraders allmoge och liknar vid rikare sillfisken en marknadsplats. Fjellbacka är roteradt för 1 1/2 hemman. I hamnen ligger *Gudmundsskäret*, hvars historiska och geologiska märkvärdighet förut är omförmäld ¹⁾. — Öfriga landfasta fisklägen inom socknen, hvilka äga någon jord, äro *Mörhålt*, *Tullboden*, *Hestranden*, *Udden* och *Slottet*. Flera finnas på öarne och bebos af fattiga fiskare.

Säteriet *Stora Vrem*, beläget utmed allmänna häradsvägen, en mil från Fjellbacka, utgöres af 3 3/8 mantal med underlydande 2 3/4 mantal rå och rörshemman och är bebygdt för ståndspersoner med prydligt, nytt Corps de logis, innehållande 6 rum och kök i undra och 7 i öfra våningen m. m., hvilka åbyggnader äro försäkrade i Länets Allmänna Brandstodsbolag för 22,500 rdr rmt. På denna egendom, hvars hela areal, inberäknadt underlydande hemman, är omkring 2,000 tunnland, hvaraf ungefär 260 tunnland åker, med jordmån af lera och lermylla på lerbotten, brukas i sambruk, utsås årligen cirka 40 t:or höstsäd af hvetet och råg, 20 t:or vårhvetet, 50 t:or korn och blandkorn, 20 t:or ärter, bönor och vicker samt 60 t:or hafre, oberäknadt potäter och rofvor. Ängen gifver i vanliga år 4 à 500 parlass hö, hvarmed, jemte halmfodret, vinterfödas 20 hästar, 18 par dragoxar, 50 à 60 kor och ungboskap, jemte 90 får. Goda beteshagar finnas, deraf 2:ne bevuxna med ek, bok och al, samt i utmarken barrskog, tillräcklig för husens underhåll och vedbrand, oberäknadt befintliga torfmossar. Af ekskogen kan icke obetydligt lemnas till afsalu. Mergeltillgången är outtömlig och en stor del af egendomen är grunddikad med tegelrör. Af underlydande hemman och torparne utgöras årligen nära 4,100 fria dagsverken, 285 hästdagsverken och 26 långresor med häst, förutan öfverdagar emot bestämd betalning. Stor trädgård och goda fruktträd samt en smakfullt anlagd park finnas nära till åbyggnaderna.

Detta gods, som förr varit ett af de största i länet, förlorade många hemman genom Carl XI:s reduktion, och har sedan afhändt sig flera genom försäljning. På 1500- och 1600-talen tillhörde det Galde-släkten (Christofer Galde, † 1632, skref sig till Vremb), men ägdes 1648 af danska kronan, som då försålde det till bröderna *Gabriel* och *Selio Marceller* i Kristiania, hvilka

¹⁾ 1 Del. sid. 130 och 131; 216 och 217.

åter afhände sig det till *Bildtska* ätten. Tid efter annan finner man det i händerna på *Rosenstjerna*, *Virgin*, *Döbeln* och *Kongl. Maj:t*. N. v. ägare till Vrem är majoren och riddaren Sixten Neiglich. År 1650 pryddes egendomen med ett trevåningars stenhus, som sedan nedrefs af en Virgin. Medeltidshandlingar veta, utom de tre socknarne *Kvilda*, *Botna* och *Svejnaboejar*, äfven omtala en fjerde, nemligen *Roeims* (Vrems). Den nämnes ännu 1575.

Qville prestgård, 2 mantal med dräglig åbyggnad. Här utsås omkring 40 tunnor uti god jordmån, och kunna vinterfödas 8 hästar och 35 nöt. På ägorne ligga 10 torp, som göra tillsammans 1,050 dagsverken.

Öfriga boställen äro: $\frac{1}{2}$ mantal *Qville Mellang.*, kronolänsmansboställe; *Ledum*, 1 mantal, kaptensb.; *Lilla Jored*, 1 mantal, regementspastorsb.; *Berg*, 1 mantal, fältväbelsb.; *Lilla Vrem*, 1 mantal, sergeantsb.; $\frac{1}{2}$ *Askeröd*, fanjunkareb.; $\frac{1}{2}$ *Berga*, mönsterskrifvareb.; $\frac{1}{2}$ *Dråmålsöröd*, trumslagareb. ¹⁾; $\frac{1}{4}$ *Lilla Hamburgö*, 1:ste korpralsb.; $\frac{1}{2}$ *Norr Edsten* d:o; $\frac{1}{2}$ *Solbrücke*, adjutants- och $\frac{1}{2}$ *Torpane*, likasom $\frac{1}{2}$ mantal *Sör-Åbrott*, korporalsboställe. Med undantag af det sistnämnda, samt *Ledum* och *Askeröd*, äro alla här uppräknade militiæhemman indragna till regementets aflöningsfond. $\frac{1}{4}$ mantal *Dyngö* är det enda lotshemmanet i fögderiet, och såsom sådant befriadt ifrån alla utskylder.

Kyrkan är nyligen, 1864—5, ombyggd. Den förra, varande af den gamla medeltidskonstruktionen med särskilda afdelningar för skepp och kor, var en af de större landtkyrkorna i Bohuslän. Den hade genom tillbyggnad af tvenne flyglar sedermera erhållit korsform. Märkeligt var, att ehuru kyrkogårdens utrymme, på södra sidan inskränkt genom brådstupande branter, var ytterst ringa, hade dock, i följd af allmogens af gammalt inrotade fördom att ej vilja ligga norr om kyrkan, just denna sida af kyrkogården blifvit till liks jordande så anlita, att, vid ett besök 1860, benskärfvor befunnos öfverallt sticka upp ur marken och utgjorde en ansenlig del af den på gångarne strödda sanden. Af de 3:ne klockor, som hänga i tornet, är den ena förfärdigad 1526, och förer denna omskrift på munkstil: «Ave

¹⁾ *Ledum* och *Askeröd* äro de enda, som hafva någon skog. *Dråmålsöröd* äger en större torfmoose, hvilket i denna skoglösa ort är en vigtig herrlighet.

Maria, Gracia plena, Dominus tecum.» Ibland kyrkan tillhöriga antiqviteter är en gammal messhake af blått silkessammet, prydd med Bildtska och Bjelkeska vapnen, samt inskriptionen: «Förbarne dig ofver os i lost och nod, i lif och dod. Daniel Bildt. Dorothe Bjelke: 1662.»

Ibland socknens *naturmärkvärdigheter* förtjenar att omnämnas en bergsklyfta vid Fjellbacka, hvilken tydligen uppkommit genom någon våldsamt naturrevolution. Remnan, hvilken är endast 3 till 5 alnar bred, fortgår uti nästan rät linea till en längd af omkring 300 alnar. Höjden af de omstående lodräta bergväggarne synes vara vid pass 30 alnar, och emellan dem hänga uti remnans öfra öppning 4 ofantliga klippblock, hvilkas ditkomst måste förekomma en hvar oförklarlig. Ställets undersökning af en geolog skulle måhända leda till något upplysande resultat om orsaken till den våldsamma splittring, som Bohuslänska stranden, särdeles i denna trakt, företer ¹⁾).

Det enda af Qvilles *ålderdomsminnen*, som belyses af något historiskt ljus, är *Hornborgs slott*, beläget vid sundet, gent emot Hamburgön. Så kallas en ganska hög klippa, som med nästan lodräta väggar stupar ned i sjön, men åt landsidan, hvarest den omgifves af en trång dæld, har en terasslik afsättning. Dess platå omgifves af en mäktig jordvall, inom hvilken man finner svaga spår af byggnader, samt en vattencistern, som, äfven uti den långvarigaste torka, aldrig tryter vatten. Uppmurningar och jordfyllnader äro gjorda äfven på bergets afsättning åt landsidan och öfverallt uti klyftorna, hvarföre ock klippan utmärker sig framför de omgifvande bergen genom en rikare vegetation. Under vallarne träffar man massiva kolade ekbjelkar, äfvensom kolbitar här och der inom borgen, hvilket tyckes utvisa, dels att den, åtminstone vid sin äldsta anläggning, varit af trä, eller måhända omgifven af pallisader, och dels att den vid något tillfälle blifvit lågornas rof. Nedanför i dalen ligga några fornlemningar, som tillhöra hednatiden, nemligen 4 obetydliga, runda grafhögar, den ena omsatt af små stenar ²⁾). Enligt folksagan, skall denna borg först vara

¹⁾ En mindre klyfta, som är på Sjøröds ägor, åtföljes af sägnen om ett röfwareband, som der haft sitt tillhåll.

²⁾ Vid slottet har man hittat en bronzyxa, en grof betselstång af jeru, en med bly omgjuten sten, sådan som vid Olsborg i Bullaren, samt en emaljerad glasperla.

grundad af en *Horne*, som säges ligga begravnen uti ett stenrör på den ej långt härifrån belägna *Hornö*. Gebhardi, uti sin Norges historia, omnämner Hornsborg såsom på nytt uppbygdt 1218. Likväl var det redan förut en samlingsplats för norra länets inbyggare vid viktigare öfverläggningar, och det var här Hakon Hakonsson af dem utropades till konung 1217. Vid pass år 1138 förekommer dess namn uti k. Inge Haraldssons saga. När det ödelades, känner man icke. Att det hållits vid makt ända till Christian II:s tid och af honom blifvit förstördt, såsom Gebhardi vill, synes mindre antagligt; men deremot kan vara möjligt, att denna borg varit ett af de fästen, som riksmarsken Thord Bonde besatte uti Viken i medlet af 15:de seklet, och att den efter hans mord blifvit af norrmännen förstörd. Till detta antagande gifver en gängse sägen anledning. Borgen skall nemligen varit hårdt belägrad af norrmännen, men icke kunnat af dem intagas, förr än de, på en kärings inrådan, beskjutit den ifrån det närliggande *Nordmannaberget*, då fästet äntligen intogs och förstördes, sedan den enda öfverblifne man af besättningen kastat sig i sjön och undkommit. Man har velat göra Hornborg till detsamma, som det namnkunniga Carlsborg; men häruti har man utan tvifvel misstagit sig, emedan större anledningar gifvas, att sistnämnda fäste legat på Stängenäs, än här, och det viktigaste motskäl för nämnda mening är, att en med Carlsborg nästan samtida författare ¹⁾, som varit väl bekant med dessa trakter, tydligen skiljer emellan detsamma och Hornborg.

En borgbefästning skall ock hafva funnits vid *Slottsberget*, nära Fjellbacka. Der, och på kringliggande berg, förekomma talrika hällkiströr.

Då Qville äger samma natur, som det angränsande Tanum, varande en kustbygd med bördiga dalgångar, tyckes att det bort i en forntid hafva ägt en lika så tidig och talrik befolkning som detta. Det oaktadt är det förra häradet i antiqvariskt hänseende på långt när icke så rikt som det sednare. Jordfynden från de äldsta bildningsperioderna äro här sparsammare, och graflemningar och andra monumenter visserligen af samma slag som de i Tanum, men på långt när hvarken så talrika eller så storartade. Detta är äfven förhållandet med här befintliga hällristningar. Man

¹⁾ Peder Clausen. Norg. Beskr. C. 5.

träffar nemligen sådana blott till ett inskränkt antal och med ett relativt föga intressant innehåll. De finnas uti *Hamns, Östmåls, Thorsbys, Prestgårdens* m. fl. utmarker.

I närheten af *Qville* kyrka och by träffas fem hällristningar. Af dessa visar en (Sk. Hällr., tab. 29, fig. 78), belägen invid husen på *länsmansbostället*, en man, lyftande spjutet med högra handen och en sköld i den venstra. Spjutet tyckes sluta i en figur, liknande en fotsula; men skulle ej hela vapnet möjligen kunna vara en dylik slunga af trä, som man redan ser på Egyptens monumenter, och hvars fortsatta begagnande ända in i den yngre medeltiden intygas af några dennas miniatyrmålningar? — En nedanföre stående skeppsfigur förer tydligan segel.

I slutningen af den bergås, som i norr begränsar gårdet till *Stora Vrems* säteri, finnas några mindre hällristningar. En af dessa föreställer ett skepp, en bemannad båt och nederst fyra svärdbeväpnade män med uppräclda armar (Sk. Hällr., tab. 29, fig. 83). Straxt framför denna reser sig en utmärkt stor och vacker bautasten, omgifven af en mindre samling grafkullar och randade stensättningar. Det är högst sällan grafmonumenter förekomma nära intill hällristningar; men när detta är förhållandet, anar man möjligheten af de sednares historiska sammanhang med de förra.

Ättehögar, som numera äro genom odling bortförda, hafva förr funnits vid *Lilla Jored*. Tillfälligtvis upptäcktes år 1816, uti en af dem, en med fyra stenhällar betäckt grafkista af *ekvirke*, inbäddad i kullersten. Kistan, som höll 5 alnar i längd och ungefär hälften deraf i bredd, samt 1 1/2 alns djup, var genom tvenne stockar afdelad uti 3 rum, och uti hvarje af dem stod en askfylld urna. Här gjordes ett lika dyrbart som sällsynt fynd af åtskilliga fornsaker, och deribland en stor arming af guld och en med vidlödd ögla försedd guldenpenning¹⁾, föreställande på åtsidan en bröstbild med upplyftad hand, och på frånsidan, inom en kraus, en människofigur, hållande uti ena han-

¹⁾ Utom nämnda saker funnos här en tredubbel och en enkel guldfingerring, ett kors af gjutet silfver, ett guldspänne, åtskilliga kopparspikar med silfverknappar, många silfverskenor, som liknade beslag till käril, ett förergadt kopparkäril, öfverdraget med en förgylld silfverskälla och besatt med glasperlor, ett stycke af en väfgördel med beslag, några staftrar af en kage, som haft koppargjordar, spjutbeslag, en träpinne, samt 2 små öronringar af guld, m. m.

den en krans eller dylikt och ett krokigt svärd; på båda sidor var omkring kanten en inskrift med okända karakterer. Penningen har af den berömde fornforskaren *Arndt* blifvit förklarad för Irisk, änskönt han liknar de grekiska mynt ifrån kejsaretiden, hvilka man icke sällan funnit. Större delen af fyndet inlöstes med 59 dukater af kongl. museum i Stockholm. — Grafhögar förekomma vid *Vingen*, der ock många nu bortförda bautastenar stått uppresta; vid torpet *Månsdal* under *Jessjö*, vid *Ön*, vid *Ledum*, på *Staby* vid vägen till Svarteborg, hvarest varit en stor griftpplats, och vid Östmåls gård. Uti *Hög Edstens* gärde ligger den vackraste ättehög i orten, *Grönhögen* kallad, 80 steg i omkrets och 7 alnar i lodrät höjd, men skadad i toppen. Ett stycke ifrån densamma, ofvanföre gården, träffas en skeppshög af 8 stegs längd, samt 14 mindre, runda högar, och ibland dem ett förstördt dyrhus, som haft en utomordentligt stor takhäll. Uti detta har man funnit och finner ännu vid gräfning kol och brända människoben. På *Lidberget* och *Östmåls* mark har ock stått ett dyrhus, hvars takhäll nyligen blifvit bortförd till en bro. Det är aftecknad uti Nord. Fornl., 2:dra h. Uti en hög på Norr Edsten hittades icke längesedan en tälgstensurna, hvilken äfven här befanns upp- och nedvänd. Uti *Vrems* gärde träffas, som redan nämnts, högar och i dessas granuska en ganska anseelig bautahäll. En sådan, tillika med mindre grafkullar, finnes ock i *Askekürsklofvan* på Östmåls ägor; och flera dylika samt randade stensättningar förekomma i *Trättestads*, *Hjelpestads*, *Åbrots*, *Stora Joreds*, *Krokbräcke*, *Norr Edstens* och *Thorsbys* m. fl. utmarker. På *Mörhultsmoar*, nära *Fjellbacka*, äro uppsatta 16 mindre stenar, till minne, såsom det berättas, efter vikingar, som landstigit i grannskapet, men här måst bita i gräset. Uti *Dusgårds* utmark, vid vägen till *Fjellbacka*, ligger en hög af 40 stegs omkrets, i hvars midt man ser lemningar efter en 4 alnars lång stenkista. Af denna återstår numera endast den norra vägghällen, men för några år sedan var monumentet orubbadt, och då det förstördes, befanns det omsluta ett obrändt skelett, hvilket lemnar nytt stöd för den meningen, att detta slags sparsamt förekommande grafvar tillhöra en sednare period af hedendomen, då man upphört att bränna liken.

En vida yngre fornlemning, troligen förskrifvande sig från *Krabbe*-, *Gyldenlöws*- eller *Löwendahlsfejden*, är en på *Knaxeröds*

utmark, vid stora landsvägen belägen fyrhörnig stjernskans. Den är byggd af bergfallen sten, samt 48 alnar lång och 6 alnar hög å hvardera sidans yttre kant. Planen, som ligger en aln lägre än bröstvärnen, är stensatt och jemnad med jord. Afsigten med dess uppförande har varit att hindra en söder ifrån kommande fiende.

En af holmarne, som tillhöra denna socken, heter *Fotstil*, och det berättas, att på dess höggra sida skall en förnäm skotte, som varit mäktig på skepp, blifvit i fordomidt begrafven i en skälsandsbank, den ingen nu vågar röra. På Väderöarne och flera holmar träffas uthuggningar i bergen af kompasser och bomärken, gjorda uti en sednare tid. Några löjliga inskriptioner skola vara uthuggna på en af förstnämnda, och stodo der redan på Kalms tid.

Skolväsen: Barn inom skolåldern 1863 voro 869. Halfva skyddsafgiften för 1862 utgjorde 849 rdr 14 öre. Socken är indelad i 4 skolkretsar, med hvar sin examinerade lärare, och hvarje sådan krets är indelad i 4 läsrotar, mellan hvilka läraren ambulerar. Denna anordning är dock för ingen del tillfredsställande; ty barnen hafva blott två månaders undervisning om året. Särdeles hvad Fjellbacka, som nästan anses som stad, beträffar, är denna brist ganska kännbar. Afl. handlanden *Lerén* har donerat 6,000 rdr till en skolbyggnad i Fjellbacka, hvaraf dock räntan skall tillfalla en hans slägtinge och detta, jemte en storartad och kostsam kyrkobyggnad, lär varit orsak till att skolans byggande blifvit uppskjutet på obestämd tid.

På Väderöarne, hörande till Qville, bestrides undervisningen af en lärarinna, aflönad af lotsverket.

Fattigvården. är ordnad efter det af hr kapten C. E. Wiens på Apelsäter för Lurs socken uppgjorda reglemente, hvarom är nämnt vid sagde sockens beskrifning. Fattigvårdsutgifterne stego 1863 till 3,135 rdr 61 öre och 3,020 lispund 5 skålp. blandkornsmjöl. Bettlandet af socknens egne fattige har under senare åren betydligen aftagit.

Svenneby socken.

Sydvestra hörnet af pastoratet bildar området för denna socken, hvilken jordvidd är beräknad endast till 5,500 tunnland.

Den äger dock 23 9/16 hela hemman, förmedlade ifrån 31 1/2 mantal. Folkmängden, år 1805 endast 615 personer, steg 1863 till 1,100. Hemmanen, af hvilka 4 1/2 mantal äro af frälse- och 3 1/2 mantal af krononatur, äro väl mindre till sin ägovidd än de i Qville, men föröfrigt af enahanda beskaffenhet som dessa. Alla äro skoglösa och äga högst obetydlig tillgång på brännorf. De fattigaste af inbyggarne, ibland hvilka fiskarena allrafrämst böra räknas, måste till bränsle tillgripa hvarjehanda otjenliga ämnen, såsom torkad gödsel och dylikt. Jemförelsevis få kreatur underhållas i denna socken, i anseende till det otillräckliga mulbetet.

Ett berg på *Breviks* ägor, inom denna socken, skall vara silfverhaltigt, och malmgången tros gå under sjön till Långö (?). Malmen skall för icke längesedan blifvit undersökt, men icke befunnen nog rikhaltig för att kunna bearbetas — dock allt efter berättelse.

Flera obetydliga fisklägen ligga vid stranden och på holmarne. De landfasta, som äga några jordtäppor, äro *Hestranden*, *Brevik* och *Skutebacken*.

Boställshemman äro: *Hogslätt*, 1 mantal, kapellansboställe, som till hälften är mensal- och till hälften augmentshemman ¹⁾ samt till sin beskaffenhet ett af de bättre inom socknen; 1/2 mantal *Öfre Sandbäck*, numera 2:dra underofficersboställe, och 1/2 mantal *Nedre Sandbäck*, f. d. furirsboställe, äro de enda militæhemmanen.

Kyrkan, belägen på stranden, 1 mil ifrån moderkyrkan, är en gammal stenbyggnad och består af skepp och kor, hvilkas sammanräknade längd är 28 alnar. Innanredet saknar märkvärdighet. Predikstolen är förfärdigad 1741, och har, jemte den gamla altartaflan, inskrifter af bibelspråk. Kyrkan saknar torn, och dess enda klocka, som icke äger någon inskrift, hänger uti en stapel på ett närliggande berg.

Fornlemningar. På *Tyfta* utmark, vid Bottna sockens gräns, finnes ett ganska vackert ålderdomsminne. Fyra stora stenar stå utmed hvarandra uti en rät linea, hvilkens längd är 8 alnar. Stenarnes storlek är ifrån 3 1/2 till 5 alnar. På ett kort afstånd ifrån denna rad ser man en annan bred häll stående framför de

¹⁾ För den ena hälften betalas i augment 8 rdr 11 sk. 6 rst. bko.

andra, såsom en anförare framför sitt led. Vid pass 200 alnar derifrån är ännu en 4 alnar hög bautasten upprest, och bredvid honom stå tvenne smärre, så att de med den förra bilda en triangel, hvars sidor äro 7 alnar långa. Här omkring räknar man cirka 40 större och mindre ättehögar, af hvilka ett par äro ovala, samt tvenne randade cirkelformer. Ingen tradition åtföljer denna märkliga fornlemning, men att högarne innesluta brända lik har visat sig vid deras öppnande. De i rad satta stenarne påminna om liknande fornlemningar på valplatserna vid Greby i Tanum och vid Stenehed i Svarteborgs socken, och triangelformen, om liknande stensättningar ibland grafhögarne på Utängen i förstnämnda socken och på Massleberg i Skee. Ättehögar hafva ock funnits vid *Kärreby*, och efter berättelse skall uti en af dem hittats en arming af guld för omkring 80 år sedan. Såsom en märkvärdighet nämner allmogen *Jätteberget* vid gården *Svenneby*, uti hvilket man ser några ganska vanliga utsvarfningar, dem vattnet gjort i en urtid, men hvilka de gamle vilja förklara på ett annat sätt. De säga nemligen, att i berget bott en jätte, som en gång återvände med ett stort byte, hvilket han röfvat uti grannskapet; men när han skulle gå in i berget, drap Thor honom, och jätten stötte i fallet hufvudet och knäna så hårdt emot klippväggen, att nämnda märken deraf uppkommo.

Skolväsendet är gemensamt för Svenneby och Bottna socknar. Barn i skolåren i båda socknarne sammanräknade voro år 1862 224. Halfva skyddsafgiften var för Svenneby 141 rdr 42 öre och för Bottna 88 rdr 75 öre. Bottna församling har bekostat sig ett skolhus. Distriktet är indeladt i 5 läsrotar, af hvilka 3 höra till Svenneby och 2 till Bottna. Ingen småskola finnes, men är högst behöflig. I Svenneby, som ej har eget skolhus, upplåtas lokalerna efter tur och lära de flesta af dem vara temligen rymliga.

Fattigvård: Helförsörjningshjonon utpensioneras genom auktion. De, hvilka åtaga sig hjons försörjning, åläggas att ordentligt kläda och väl behandla dem, och för den händelse att hjonet är ett barn, sorgfälligt uppfostra och låta det ordentligt besöka skolan. Halfva betalningen för utpensionerade hjon innestår till årets slut, och erhålles ej i händelse den ingångna förbindelsen ej blifvit uppfyllt. Kommunalnämudens ledamöter hafva, hvar i sin rote, uppsigt öfver hjonon. Åtgången för 1863 till fattig-

hjonens underhåll var 520 lispund blandmjöl: beloppet af de kon-
tanta utgifterne är obekant.